

Պատանին Հիւրմիւզեան 14 տարեկան Ս. Ղազար կու գայ, իր ջանամբայ վառակա՛ն գործունէութեան ընթացքին կ'աւանդէ միանգամայն Պապա Համարձու մի այդ շքեղ եզանակները՝ աշակերտներու և վարդապետներու: Նոյնը կրնանք ըսել Գույումճեանի համար. որով կ'ունենան երկուքն ալ իրենց հետեղները: Սակայն միշտ ամենէն նշանաւոր երգիչը կը մնայ ինքն Հ. Սգոստինոս, որ իր ինքնատիպ արուեստին անզուսպ ու վառ զոյներուն և հրաշագեղ ձայնին զեղեղանքին համար նկատուած է մինչև օրս Ս. Ղազարու վեհափառ երգիչը:

Այսպէս երկու մեծանուն աղբերակներու տարբերութենէն (որքան անոնք միաձայլ ալ ըլլան) ինքիւրմէ կը կազմուին երկու տարբեր հեղինակութիւններ Մայրավանքին մէջ՝ այդ կարգի երգոց մասին, զորս կ'ուզեմ կոչել զոյգ երգչապետներու անունով՝ Հիւրմիւզեան և Գույումճեան և դոյրոց ջներ:

Հիւրմիւզեան զարցոյցն կը պատկանէր Արհիպպատի Կիւրեղեան Արքահայր:

Ինք ուղղակի Գերպ. Եղուարդի արծաթեայ փողէն լսած և ուսած էր Պապա Համարձու մի ստեղծները՝ զորս կ'երգէր այնքան ոգելից ու եռանդազին. բայց ամենէն աւելի՝ խմբերգներու պերճագեղ ու քաջավարձ տաղմուտն էր: Ամէն օտարական որ բախտ կը համարի Ս. Ղազարու մէջ մատուցուած եպիսկոպոսական ձայնաւորի մը ներկայ գտնուած ըլլալը՝ միշտ զմայլանքով կը յիշէ Ամեն. Գերպ. Կիրեղեանի խորքմուտք ու վեհամայլ ձայնը, որ յիշուի տօներու փառաբանիչն էր: Կղզեկիս պատերէն դուրս և նոյն իսկ հետաւոր վայրեր՝ ուր այցելած էր արքայութեան սիրզբը՝ հիացումով կը յիշուին իր մատուցած ձայնաւորները:

Մեզմէ ո՞վ կրնայ մոռնալ հայրենի եկե-

ղեցական արարողութեանց մասին մեծանուն Հանգուցելոյն տածած անշէջ եռանդը: Գիւղագնացութեան ժամանակն իսկ՝ ամառանոցի մատրան մէջ սրբազան հանդէսներու զխաւոր կազմակերպող ոգին ինքն էր, Աստուծոյ մերձ պահելու տենչով շրջակայ ժողովուրդը՝ որ սիրալիր յօժարութեամբ զանգակի հրաւերին կը սպասէր:

Ու կարծես դեռ երէկ էր, իր բեղուն կեանքի մայրամուտէն քիչ առաջ՝, երբ նա ամառանոցի ծածքին տակ բազմած իր բազկաթոռին վրայ լայնասփիւռ դաշտին հանդէպ՝ կը լսեցնէր ինձ նուազ ձայնով բայց անխնջ զգացումով Ս. Շարաթի գեղեցիկ ստեղծներէն մին... Աւաղ, կը զգար ու կը զգացնէր սակայն, որ տակաւ կը դիմէր դէպ իր կեանքին վերջալոյսը, սկսելու համար անմուտ կեանքի մը պերճագեղ և յաւերժական արփին...:

(ՇարուՍակեի) Հ. Ղ. ՏՈՍԵԱՆ

ԳԵՌՄԻ ՀԱՅ ՏԱՂԱՆԻ ՄԸ

ԳԵՌՈՐԳ ՍԻՆԱՆԵԱՆ

1. — Հաննարը՝ պարծանք է ազգի եւ անմահութիւն:

« Ազգ մը ո՛րքան աւելի տաղանդներ և հանձարներ հասցրե՛կ՝ այնքան աւելի մարդկութեան օգտակար կը հանդիսանայ:

Հայտ արժանաւորութիւնը այս մասին կարող է պարծի՛լ՝ քանի որ ան՝ հաստատ երոպական ազգերու՝ ո՛չ միայն երբամիտ քարոզագետներ, զօրավարներ, ձարտար արհեստագետներ հասուցած է ու կը հասցրե՛կ՝ այլ նաև միշտ ընդհանուր ազգերէ գնահատուող և ծափահարուող ընտիր անհատներ կը ծնուցանե՛. » զայս գրած էի Գեղունիի մէջ 1914ին, Հայութեան պատուաբեր արհեստագետ մը ցոյց տալով Յարութիւն Սինանեան կրած շտապաբար:

ձայնի բազմակիւն էներուն վրայ այդ կարի հետաքրքրական երկախրութիւնը՝ յօգուտ ազգայնոց և ի յիշատակ Աշխատասիրոցաց անխնջ լանքերուն:

1. Պրոգրոս մէկ 1921.

Այժմ որ Հայութիւնը ենթարկուեցաւ բնաջնջումի և իրաւագրկման անլուր եղեռնագործութեանց՝ մեր մագապուրծ անհատներու մէջ խոստումնալից տաղանդներու երևումը՝ իրախոյս կ'ազդեն մեզ անմահ Նահապետի հետ զոչելու:

Գլորգ Սիմանեան

Հայեր.

«Համճարմ է մեզ կեանք. ըզմ վառեցէք. Մեծ պզտիկ այտոր սիրով վառուեցէք..... Ծագէ՛ Հայ Ռամնար, փայլէ՛ բիւր բոցեր, Դամամ ազգեր՝ թէ Հայք չեմ ամցեր»:

2. — Առաջին երեւումը 1921ի Նոյեմբեր 20ին.

Հանճարի բիւր բոցեր ճառագայթելու յատկութիւնով օժտուած տեսնուեցաւ պատանի Գլորգ Սիխանեանը՝ Maestro Յարութիւնին եղբոր որդին, վասն զի անոր բեմի վրայ առաջին երևումը (début) իսկո՞՞նք ձրահսկի ընդարձակ սրահին մէջ՝ ուր հաւաքուած էին Պոլսոյ երգահաններու, երաժիշտներու, նուագաճուներու, երաժշտութեան սիրահարներու երկսեռ բազմութիւն մը, որոնք երկուք ու կէս ժամ զմայլեցան Գլորգի նրբանարտար ջութակահարութեան ունկնդրելով՝ հիանալի երևոյթ մ'էր:

Վարագոյրը բացուելուն՝ բեմի վրայ պատրաստ դիրքով էր 16 տարեկան Գլորգը Ջարսիկ բոնած, նոյնպէս Հայրը՝ երաժշտութեան ուսուցչապետ Պր. Անտոն՝ ջութակը հնչեցնելու դիրքի մէջ էր և հօբեղարար Մահարոյ Յարութիւնը՝ դաշնակի դիմաց: Գրեթէ կէս ժամ տևողութեամբ հնչեցուցին առնոց Սիխանեանի (opus 92) ցայգանուագի հինգ մասերը, զուարթ, յորդորակ, հանդարտ, մեղմ, վճառկան հուովոյթներով, որոնք՝ մասնաւորապէս Գլորգի կնտնտոցի վարպետ թրթոսցումներովն՝ ունկնդիրներու սուր տերուն վրայ հիանալի տպաւորութիւններ կը ներգործէին:

3. — Մասերու ընտրութիւն երաժշտական յայտագրի.

Վերոյիշեալ *Serenade*ին՝ որ զանազան մասերէ կազմուած էր՝ իւրաքանչիւր մասին երաժշտական ընթացքը (mouvement) իրարմէ տարբեր յուզումներ կը

բովանդակեն՝ միօրինակութիւնը խափանելու համար:

Եւ Սինտրինկի Գր. 92ը՝ մէջէ մէջ տարբեր յոյգերու բազադրութիւն մ'ըլլալով՝ երեք տարբեր գործիներու համար շարադրուած, բայց իւրաքանչիւր մասերուն երաժշտական ընթացքը այնպէս իրարու շողկապուած են՝ որ մի միայն ամենանարտար երաժիշտներ կարող են թարգման հանդիսանալ հեղինակին հոգեբանութեան:

Եւ ինչ զմայլելի սպաւորութիւն և ինչպիսի՛ եզակիան ճարտարութիւն էր Գէորգի՛ կէս ժամ տեղոյ այս նուագածութիւնը՝ առանց Նօրագրորհան վրայ նայելու... Ան տիրաբար կը նուագէր, կարծես թէ հեղինակը ինքն ըլլար, մինչ իր երկու ուսուցչապետները (հայրն ու հօբեղայրը) մտադրութեամբ կը հետևէին նօրակերպին: Յայտագրի Բ. կտորը Saint-Saënsի երրորդ concerto en si mineur Գր. 61ն էր. բաղկացեալ երեք մասերէ:

Նուագահանդէս (concerto) մը այն ատեն հաճելի կ'ըլլայ լսելիքի՛ երբ հեղինակը՝ իւրաքանչիւր մասերուն մէջ թէ՛ գործիական և թէ՛ երաժշտական տեսակետով արհեստի նրբութիւն զուգահեռանաձէ կ'ըլլայ:

Պատանին Գէորգ կանխահաս երաժշտապետի կեցուածքով՝ հեղինակարար կատարելապէս իւրացուցած սոյն նուագահանդէսի երեք տարբեր յատկանշական մասերը հատուած նուագեց՝ ուժգին և երկարատև ծափերու արժանանալով:

Երրորդ անգամ բեմ բարձրանալուն Գէորգ լսեցուց դարտինիի le Trille du Diable sonate:

Sonate կամ հատանուագ ըսելով՝ երաժշտական լեզուի մէջ կը հասկցուի երգահանի մը ամենէն լուրջ հեղինակութիւնը:

Հին երգահան Գարգինի իտալացւոյ վերոյիշեալ հատանուագը, որ ինքնին գլուխ գործոց մըն է՝ Գրայզէր Չուֆակահարը անոր վրայ յաւելուածական չափանկութիւն (cadence) մ'աւելցրենելով, խազերու արագ և փոփոխ գեղգեղովը (trillo)

բնականաբար ներդաշնակ՝ բայց կատարեալ երաժշտական լարիւրինթոս մը ստեղծած է, է՛ն ճարտար Չուֆակահարներն անգամ շփոթեցնող:

Իւ սակայն հայկական տոկուն ընդունակութեամբ օժտուած Գէորգը՝ այս կտորը գերազանցօրէն պաղարեամբ անգամ մը ևս հիացնելով ներկաները նուագեց, ընկերակցութեամբ վարպետ Յարութիւնին դաշնակահարութեան:

Կարճատև դադարէ մը վերջը՝ Գէորգ հրեչեցուց նախ Karbulkaի զուարթ, վառ վրտուն և հեշտալի սպաւորութիւն ներգործող քօթնեզը:

Այս նուագեց (միշտ ընկերակցութեամբ դաշնակի) D' Ambrosioի սերկեաղը՝ որ կիրառի և մատոյիկի ընկերակցութեամբ ամառուան պարզ դիշերները՝ այնքան ստէպ կը նուագուի վենետիոյ զիւթական սեծ ջրանցքի մէջ վաղեմի պալատներու առջև: Ստուգի կարծես՝ սոյն նուագածութեան ատեն հոգով յափշտակուած սպիեցանք երանական միջավայրը՝ Ալբրիկանի թագուհւոյն:

Յայտագրի վերջին կտորը Novacekի Մ'տնչեկատր շարժումն էր:

Գէորգ Սինանեան յետ այնքան զժուրին հեղինակութիւններ նուագելու՝ երբ դարձեալ սկսաւ նօրակերպ կատարեալ հեղեղ մը բեմէն դէպ ի ժողովուրդ հատուած խուժել, մշտնջենաւոր շարժումի իրականութիւնը պատկերացնել ճշնելով, ժողովուրդը խանդավառ և եռանդուն ծափահարութիւններու հեղեղներ հոսեցուց այս եզակի վիրտուօզին՝ հարկադրելով կրկնել ու կրկնել այս մշտնջենատր շարժումը արագ ու ներդաշնակ ելէկէնկով, որուն յաջորդեցին ունկնդիրներու կողմէ առ Սինանեան հարազատները՝ ճշմարիտ ովսանանայի՛ արտայայտութիւններ:

4. — Գեղարուեստը յաղթող է սուգի:

Միփերու, գովեստներու, մաղթանքներու տարափներուն ատեն բովանդակընտանիքը և մանսաւնդ սաղանդաւոր Գէորգը՝

փոխանակ զուարթ և յաղթական դիմագիծ ցոյց տալու՝ սժգոյն և տրուր երեւոյթով էին և հազիւ երբեմն բռնազրօսիկ ժպիտ մը ցոյց կու տային զիրենց փառաւորող ժողովուրդին:

— Ի՞նչ էր պատճառը այդքան լըջութեան:

— Անոնք ներքին դառնաղէտ սուգով մը կը տառապէին: Անոնք 24 ժամ առաջ հողին յանձնած էին այն պատուական

գողտրիկ յոյզերով համակել: Ո՛րքան դժուարին գործ և որպիսի բարձր տաղանդի ապացոյց Սինանեաններուն համար՝ յաղթել Սուզի՝ Գեղարուեստով:

5. — Երաժիշտ Հայ գերդաստանը.

Կ'ըսեն թէ « Տաղանդները ի յնկայես կը ծնանին », կը յաւելունք. « Եթէ անոնք նպաստաւոր միջավայրի մէջ սոր-

Միմամեան եղբայրք
Յովսէփ — Մատթոյ Յարութիւն — Գեղրզ — ԱՅտոն

փեսանին՝ որ հանրածանօթ էր Օննիկ Ռէստէն անուամբ, և որ ինքնաշարժի արկածի մը զո՛հ գացած էր կեանքի է՛ն փառաւոր տարիքին:

Սինանեան Գէորգի նուագածութեան ազդերը լրագիրներու մէջ տպուած ըլլալէ զատ, բանիմաց անձնաւորութիւններու հազարաւոր յայտագրեր ալ զրկուած ըլլալուն, անոնք ստիպուած՝ եկած, բեմ բարձրացած էին և ներքին ամենարուստ սուգերնին զսպելով՝ արտաքին գեղարուեստական նուագածութեամբ պէտք էին ունկընդիրները հրճուեցնել, խանգալառել,

վին ու գործեն, հանճարի աստիճանին կը բարձրանան »:

Մենք վաղուց այս համոզումը ունեցած ենք թէ՛ Սինանեան Գրիգորի որդիքը և թոռները երաժշտական տաղանդով կը ծընանին, ինքնօգնութեամբ կը զարգանան: Եթէ անոնք եւրոպական միջավայրի մը երաժշտանոցը (conservatoire) յաճախելու առիթն ունենային՝ անոնք աշխարհահռչակ երաժիշտ Հեղինակներ պիտի ձևանային՝ պարծանք հայ անուան:

Շուրջ 80 տարի առաջ Գաղափայէն Պոլիս եկած էր 7 տարեկան տղեկ մը

Գրիգոր Սինանեան, որ ինքնօգնութեամբ զարգանալով՝ առաջին մարդը կ'ըլլար Պոլսոյ մէջ երաժշտական հայ խումբ կազմելու, երաժշտութեան ուսուցիչ ըլլալու, և այսպէս մեր ազգին մէջ հիմունք դնելու երաժշտասիրութեան: Իր անդրանիկ որդին Յարութիւնը՝ 16 տարեկան եղած ատեն՝ նուագախումբ կազմած էր և կը ղեկավարէր: Ասոր երկու եղբարքը Անտոն և Յովսէփ, և երկու քոյրերն ալ հմուտ նուագածուներ և դաշնակահարներ են: Անտոնի որդեակն է Գէորգը՝ որ 15 տարեկան հասակին բեմ կը բարձրանայ, Պոլսոյ բժախնդիր մանկորոնհրու և նրբազգած երաժշտասէրներու բազմութեան՝ առաջին նուագածութիւնը գործադրելու ամենադժուարին յայտագիր մը ծաւալելով: Ներքին սուզը, արտաքին օտար և ազգային ունկնդիրներու տեսքը, երբ որ և է այլալուծութիւն չըրելով տիրաբար և ճարտարօրէն երկուցուկէս ժամ Գէորգին ջութակահարելը՝ ապացոյց եղաւ թէ այդ պատանին արտաքոյ կարգի յիշողութեամբ օժտուած արեւեստազէտ մ'էր:

Ինչըր չի յուսացուիր այսպիսի տաղանդէ մը՝ եթէ վիեննայի կամ Միլանու լուրջ երաժշտանոցը երթալով՝ ջութակահարութեան մէջ կատարելագործուի:

Մենք ողբացուալ Դաւիթ Դաւթեանի մանկութեան ժամանակակից և ընկերակիցն ըլլալով՝ անոր զարգացման և կատարելագործութեան շրջանէն վերջ ճարտար ջութակահարութեան նուագահանդէսները լսած՝ կարող ենք հաւատել, թէ Գէորգ Սինանեանը շատ պիտի գերազանցէ Դաւիթեանը և աշխարհահռչակ անուն մը պիտի վաստկի՝ պարճանք Սինանեան երաժիշտ գերդաստանին և Հայութեան, եթէ խոստանալից պատանիին տրուի մշակոյթի և կատարելագործուելու միջավայրը:

Հ. ՆՈՐԱԿՅԱՆ

(Շարունակելիք)

ԱՅԼԵՒՈՅԻՔ

Գ Ո Ր Ծ Ա Կ Յ Ա Կ Ա Ն

ԴՍՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

○ ○

Գործակցական դաստիարակութիւնը, կը գրէ Հենրիկեղզա Օ. Պարենդ Contemporary Review-ի մէջ, կը բովանդակէ վեց հիւշ.

Ա. Գործակցութիւն ընդ մէջ աշակերտաց և դաստիարակներուն. — Բ. Ընդ մէջ դաստիարակներուն և ծնողաց. — Գ. Ընդ մէջ ծնողաց և որդոց. — Դ. Ընդ մէջ տղայոց. — Ե. Ընդ մէջ դաստիարակներուն և աշխատութիւն յանձնողներուն. — Զ. Ընդ մէջ դաստիարակներուն և Մամուլին:

Ա. — Գործակցորդի ընդ մէջ աշակերտաց և դաստիարակներուն. — Մասնաւորապէս կ'ըսենք՝ ընդ մէջ աշակերտաց և դաստիարակներուն, և ոչ թէ դաստիարակներուն և աշակերտաց, ցուցնելու համար գործակցութեան նոր տեսակ մը՝ որ աշակերտէն կ'երթայ առ դաստիարակը, մանկագունէն առ ծերագոյնը:

Մոնղեստորի վարժակապտուհին և ազատ Ամերիկան, կ'ըսէ յօդուածագիրը, մեզ շատ բան կրնան սորվեցնել այս մասին մէջ: Մոնղեստորի ոճին ոմանք հիացան, և ոմանք մերժեցին. անտարակոյս ինքը շատ լաւ կը պատշաճեցնէ գործակցութեան սկզբունքը: Ինչ աւելի գեղեցիկ է՝ քան տեսնել ուսուցչուհի մը իր աշակերտաց խաղակից, բարեկամ և միանգամայն իբր ուսուցիչ. կը սպաւորէ մանկական մտքերու մէջ այն-զաղափարը՝ թէ իրենց պէտք են ջանալ յաջողելու իրենց ազատօրէն ընտրած գործին մէջ:

Գործակցութեան այս կերպը մէկ կողմէն կ'օգնէ՝ տղոց մէջ զօրեղ կամք մը կազմելու, որ հասակին հետ կը զարգանայ՝ միւս կողմէն ալ զգալի արդիւնքներ

